

דתישבו

בס"ד

פרשת וישלח, תשע"ז, מספר 1199

הדרמה בין עשו ליעקב – לפי קריאתו של האדמו"ר הזקן מנחם מענדל ברונפמן

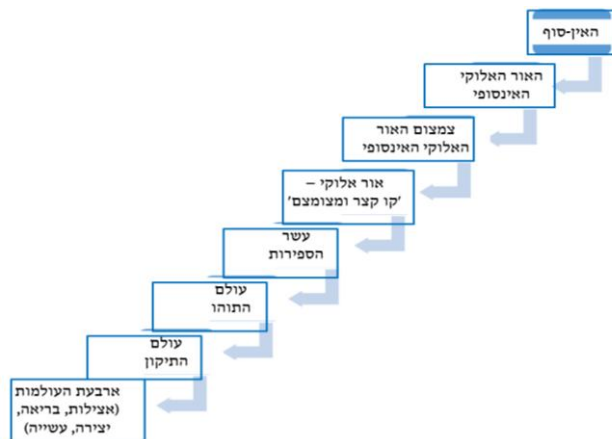
יעקב מחשב את צעדיו היטב. הוא מתפלל אל ה' ופועל לקראת עשיו, הן בדרכי פיוס ושלוה הן בהתגוננות מפני אפשרות של מלחמה. בין הכנותיו למפגש עם אחיו לבין המפגש עצמו, יעקב מתמודד, כשהוא נותר לבדו, עם דמות עלומה. חז"ל ראו במפגש זה את מאבק האיתנים המנטלי-רוחני של יעקב עם עשיו, וכינו את האיש "שרו של עשו".

לאחר ההכנות המעשיות והמילוליות, הדיפלומטיות, הצבאיות והרוחניות, מגיע המפגש שממנו ירא יעקב כל השנים.

עולם של "תוהו" ועולם של "תיקון"

נפנה עתה לראות כיצד האדמו"ר הזקן מפרש את הדברים הללו. לפי פרשנות זו, ביקש יעקב "לשלב ידיים" עם עשיו, כך שמבחינה רוחנית הוא יוכל להפיק את המיטב הנדרש ממנו, כדי "להאיר" את העולם. אלא שמתברר לו ליעקב שהדרך עודנה ארוכה, ולפיכך הוא מנסה באסטרטגיות שונות להגיע לאותו מצב רוחני שבו "שילוב הידיים" עם כוחותיו הרוחניים של עשיו יהיה אפשרי.

כדי להבין יותר את תמונת העולם הרוחני שבתוכו פעל יעקב, ואת הדרמה הקבלית המתרחשת בין יעקב לעשיו לפי פרשנות זו, יש להקדים הקדמה קצרה. להלן תיאור סכמטי של תהליך השתלשלות בריאת העולם לפי קבלת האר"י ז"ל, כפי שהדברים מבוארים בתורת חב"ד:³

מה תפקידו של "עולם התוהו" בתמונת העולם הקבלית הזאת? זהו עולם שבו התרחשה "תאוונה" מודעת ומכוונת, המכונה "שבירת הכלים" (שנועדה לאפשר את היווצרותו של הרוע ושל ה"סטרא אחרא",

בשורות הבאות אבקש להציג בתמצית את קריאתו של רבי שניאור זלמן מליאדי (להלן: האדמו"ר הזקן) את המפגש שבין יעקב לעשיו אחרי שנות איבה ונתק רבות, ואת ההכנות למסע לקראתו. וזאת על פי דבריו המובאים בספרו "תורה אור".¹

ככלל יש לדעת, כי אין ספרו זה – כמו גם יתר חיבוריו של האדמו"ר הזקן – בגדר של פרשנות על התורה. לא לשם כך הוא נועד, ואין זו התכלית שאותה הוא משמש. ההתייחסויות למובאות מפרשיות התורה משמשות, ברוב המקרים, בעיקר כ"קיש קפיצה" שדרכו עוברים להתבוננות המיסטית-הרוחנית, הן במבט על יסודות הקיום של היקום על מלוא רבדיו, והן בשאלות המשמעות האישית של היהודי בעבודתו את אלוהיו.

למרות זאת, במקרים רבים אפשר למצוא בין השיטין את קריאתו שלו לפרשות התורה, כשהיא מפרשת את הדברים בדרך קבלית-חסידית, ומציגה את הנאמר בתורה כשיקוף של מהלכים רוחניים.

בפרשתנו, האדמו"ר הזקן מציג בצורה מפורשת למדי, ובצורה יוצאת דופן, לפי דרכו שלו, את פרשנותו לדרמה האנושית שבין יעקב לעשיו, באופן שנראה כפירוש שיטתי ורציף לכל אורך הסיפור המקראי על המפגש שבין שני האחים.²

מפאת קוצר המצע, לא נוכל להביא את קריאתו הקבלית-החסידית של האדמו"ר הזקן לכל פרטי הפרשה, ונסתפק בהדגמת כמה נקודות חשובות.

מפגש יעקב עם עשו – תמונת הפשט

פרקים לב-לד בספר בראשית, שהם שני הפרקים הראשונים בפרשתנו, עוסקים בהכנותיו של יעקב למפגש עם עשיו, במאבק הלילי ובמפגש בין יעקב ועשיו; יעקב השב מגלותו בחרן עומד להיפגש עם אחיו. מפגש זה טעון ביותר, שכן יעקב גלה מביתו כשביקש עשיו להורגו, ועתה, לקראת המפגש המאיים,

* מנחם מענדל ברונפמן ערך שורת קבצים וספרים תורניים. ספרו "מבבל לתפוצות תבל – השתלשלות היצירה התורנית מחתימת התלמוד ועד השולחן ערוך", נמצא עתה בשלבי עריכה.

¹ רבי שניאור זלמן מליאדי, תורה אור, כפר חב"ד תשנ"ב, עמ' כד-כו.

² למעשה, הפירוש ב"תורה אור" לפרשת "וישלח" מבוסס על מאמר של האדמו"ר הזקן משנת תקס"ה. בשנה ההיא הרבה האדמו"ר הזקן לפרש את המקרא במאמריו. גם מאמר אחר משנת תקס"ה, על פרשת "כי תצא" (שנכנס לספר "לקוטי תורה"), מתייחד בהתמקדות פרשנית למקרא, שלא כרגיל בפירושי. תודתי לרב נחום גרינוולד מליקווד על הארתו זו.

³ ראו: הרב ניסן דוד דובאווי, קבלה היא בידך, ישראל 2009, עמ' 57 – 103.

שעשיו הגיע לשלב של תיקון ובירור, וכעת הוא משויך לדרגה הרוחנית הנעלית של עולם התווה, ובאופן מתוקן. לפי נקודת מבטו זו של יעקב, הריהו רוצה לשלב ידיים עם עשיו, ובאמצעותו להגיע גם להשלמת יעדו שלו בעולם:

לכך שלח יעקב מלאכים לפניו, לפניו ממש, דהיינו אל בחינה שלמעלה ממנו (לפני יעקב, מעל מיעקב) במדרגה אל עשו אחיו... כדי להמשיך בחינת המקיפים דתהו אליו למטה בתקון... ויתייחדו יחד. ולכן צוה אותם (את מלאכיו הנשלחים לעשו): "כה תאמרו לאדני לעשו כו' עם לבן גרתי ויהי לי שור וחמור" כו'. דהיינו שהודיעו שכבר נגמר ונשלם כל סדר התקון דאצילות בתכלית השלימות... עכשיו שנגמר התקון בתכלית הרי זה אתר שלים שראוי להיות בו המשכת המקיפים עליונים לכן "ואשלחה להגיד לאדני למצא חן בעיניך". דהיינו שתשפיע ותאיר את המקיף שלך אלי בעולם התקון וזהו מציאת החן (שם, כד, ב – כד, ג). יעקב מבקש, אפוא, למזג בעצמו, ולהתברך מן המעלה הרוחנית המאפיינת את מהותו הראשונית והפנימית של עשיו אחיו.

אולם המלאכים שבים אל יעקב ומנפצים את חזונו: "וַיִּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֵל אַחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הִלְךְ לְקִרְאָתְךָ וְאַרְבַּע מְאוֹת אִישׁ עִמּוֹ" (לב:ו).

תשובת המלאכים הוא כך: שעם היות שמחמתך ראוי ונכון מאד שיומשך אליך מבחינת המקיף-דתהו, מאחר שנמצא בך השלימות של התקון, אבל מה לעשות שהמניעה היא מצד עשו אחיך שהוא עדיין למטה בבחינת שבירה, ולא נתברר עדיין כלל. ואם כן, איך ישפיע לך משרשו, (שהיא בחינת) המקיף-דתהו הנ"ל, מאחר שהוא בעצמו עדיין למטה!?! (שם, כד, ג).

תגובתו של יעקב היא: "וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-לְהִי אָבִי אֲבָרְכֶם וְאֶל-לְהִי אָבִי יִצְחָק... לפי האדמו"ר הזקן, הפירוש הוא שיעקב התפלל "שיומשך אליו המקיפים דקדושה של האבות - לעזור לו שיוכל להמשיך המקיף דתהו הנ"ל שיתגלה למטה, ועל ידי זה גם הצילני נא מיד עשו כו' שלמטה".

בתמצית דתמצית, הצצנו כאן לקריאתו של האדמו"ר הזקן את ראשית פרשתנו, כחיתרת יעקב להתעלות אל בחינה רוחנית ("מקיפים דתהו") שהיא נעלית ממהותו הפנימית ("עולם התיקון"). בסיום הדברים חשוב להדגיש, כי לפי האדמו"ר הזקן, תמונת העומק הקבלית-חסידיית הזאת איננה תחליף לתמונת הפשט, אלא התשתית לה. מתוך ציור הדברים במקבילות הרוחניות, נתהוו הדברים גם ברובד הגשמי של היקום.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

החיוניים לקיומה של הבחירה החופשית, ולמימושו של האתגר "לעשות דירה" לה' בעולמות התחתונים).

התיאור של המושג שבירת הכלים בקבלה הוא כתאונה שאירעה בזמן תהליך הבריאה - כליו של עולם התווה היו מועטים ("כלים מועטים"), ולא יכלו להכיל את האור האלוקי העצום ("אורות מרובים") שאמור היה להיות מוכל בהם. כתוצאה מכך נשברו הכלים, והתכולה שהייתה אמורה להיכנס לתוכם ניתזה לכל עבר. האורות שהיו בכלים של עולם התווה הסתלקו - חלקם עלו חזרה למעלה לשורשם האלוקי, וחלקם נפלו יחד עם שברי הכלים לעולם הקליפות, שהוא העולם של הרוע. מכאן ואילך מתחיל תהליך תיקון העולם, שמימושו מופקד בידי האדם. שבירת הכלים הוא המצב שבו העולם לא החזיק מעמד, והאורות התערבבו עם הכלים. העולם איבד את החוקיות והסדר שלו. הוא לא היה יכול להתקיים, ונוצר הצורך לבנותו מחדש.

לשם כך נברא "עולם התיקון". בעולם זה ישנם כלים רבים, וכמו כן האור האלוקי מגיע בהתאמה למידת הכלים ומספרם. בנוסף לכך, בעולם זה קיימים קישוריות וסינכרון בין הספירות השונות. מציאות חדשה זו, שמשלבת כלים רבים ורחבים ועצמה פחותה של אורות מועטים, יצרה עולם שמשוגל להתקיים. מכאן נודעת חשיבות ראשונה במעלה ל"העלאת" האור האלוקי, השרוי בקליפה, לקדושה, תהליך המכונה "בירור הניצוצות". כך, כאשר משתמשים בחפץ גשמי לשם מצווה, גורמים לניצוצות הקדושה שנמצאים בחפץ ההוא לעלות לקדושה.

יעקב ועשיו כמייצגים שני סטטוסים רוחניים

לפי אדמו"ר הזקן (תורה אור כד, א):

ידוע שיעקב שרשו הוא מבחינת שם מ"ה⁴ דעולם התקון, ושרשו של עשו הוא מבחינת עולם התהו. והאורות דתהו הם גדולים מאד ולא יכלו להתלבש בתוך הכלים. ונסתלקו מהכלים והן בחינת מקיפים, והכלים נשברו ונפלו למטה. לכן היה עשו שלמטה רשע, אבל מצד שרש שרשו במקיפים דתהו - הרי האורות דתהו הם למעלה מהאורות דתקון.

הנה כי כן, יעקב ועשיו מייצגים שני טיפוסים רוחניים שונים לחלוטין. עשיו, מבחינת המהות הראשונית שלו, מצוי גבוה יותר בהיררכיה הרוחנית, אלא שמקום זה - בחינת ה"תווה" - הוא עולם שבור שצריך תיקון, ובפועל עשיו הוא איש רשע. לעומתו, יעקב אכן מצוי בשלב נמוך יותר בסולם ההיררכי של מדרג ההשתלשלות, אולם עולמו הוא עולם התיקון והעשייה, העולם שבאמצעותו מבצעים למעשה את האינטרס האלוקי בבריאת העולם.

מפגש יעקב עם עשיו - התמונה הקבלית-

החסידיית

שני הפרקים הראשונים של פרשתנו (וגם פרקים אחרים בתורה) מתפרשים על ידי האדמו"ר הזקן לאור אותה חלוקה מדרגית-מהותית שבין עשיו ליעקב. "וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו" (לב:ג). כאשר יעקב שולח מלאכים לעשיו, הריהו סבור שעשיו כבר "התברר", "וחזר לשרשו הנעלה בחינת המקיפים דתהו שלפני התקון". כלומר, יעקב סבור באותה שעה

⁴ שם מ"ה הוא השלישי מבין ארבעת המילויים של שם הויה: "י"ד ה"א ו"א ה"א (בגימטריה: 45).